

CELOŽIVOTNÉ VZDELÁVANIE UČITEĽOV ODBORNÝCH TECHNICKÝCH PREDMETOV V SR

DUCHOVIČOVÁ Marcela, SR

Resumé

Príspevok sa zaoberá problematikou celoživotného vzdelávania učiteľov, ktorého cieľom je získanie základnej prípravy v oblasti kľúčových kompetencií a získavanie mäkkých zručností pre efektívnu sociálnu komunikáciu. Dôraz je kladený na vzdelávanie učiteľov vyučujúcich odborné technické predmety na základných školách.

Kľúčové slová: celoživotné vzdelávanie, technická tvorivosť, technická zručnosť, kompetencie, učiteľ odborných technických predmetov.

TEACHER'S EDUCATION OF TECHNICAL SUBJECTS IN SLOVAK REPUBLIC

Abstract

The paper deals with the issues lifelong learning teachers, the main purpose is to obtain basic training in key skills and the acquisition of soft skills needed for effective social communication. Emphasis is placed on training teachers of vocational technical subjects in primary schools.

Key words: lifelong learning, technical creativity, technical skills, competence, teacher of technical subjects.

Úvod

Je potrebné zamerať vzdelávacie aktivity na udržiavanie, zdokonaľovanie, dopĺňanie a rozširovanie už získaných vedomostí a kompetencií. Pri určovaní obsahu vzdelávacích aktivít zabezpečovaných v rámci celoživotného vzdelávania zamerať sa na aktuálne regionálne potreby trhu práce. Z nášho pohľadu je dôležité, aby existoval a bol dobre vypracovaný systém permanentného vzdelávania učiteľov s premysleným pregraduálnym, graduálnym a postgraduálnym vzdelávaním.

1 Nutnosť ďalšieho vzdelávania učiteľov

Rozvoj techniky a technológií prináša so sebou požiadavku zmeny a zvýšenia nárokov na všeobecné technické vzdelávanie celej spoločnosti. Aby človek vedel v praktickom živote využívať výdobytky techniky, je potrebné si neustále osvojovať nové poznatky v danej oblasti. Problematikou kvality vyučovacieho procesu a s tým súvisiace aspekty, sa zaoberali mnohí pedagógovia na vysokých školách v rámci riešenia projektov napr. Vargová, 1999, Vargová – Tomková, 2002 a ďalší. Bolo zistené, že v minulosti najviac nedostatkov pretrvávalo v nedostatočnom personálnom obsadení kvalifikovaných učiteľov techniky zameraných predmetov na základných školách a nedostatkov, týkajúcich sa materiálneho zabezpečenia daných predmetov.

Problém nekvalifikovaných učiteľov Technickej výchovy sa riešil prostredníctvom vzdelávacích projektov. Jedným z nich bol projekt s názvom „Ďalšie odborné vzdelávanie

učiteľov v odborných zručnostiach na zvýšenie ich kvalifikácie vyučovania predmetu Technická výchova na základných školách (Vargová, M. - Žáčok, R. - Školuda, P., 2006). Projekt spolufinancovala EÚ a v 2008 sa uskutočnilo prvé vzdelávanie formou týždňových kurzov. Bolo zistené, že predmet vyučujú síce učitelia s vysokoškolským vzdelaním, ale nie s príslúchajúcou kvalifikáciou. Cieľom projektu ďalšieho odborného vzdelávania učiteľov bolo, aby sa učitelia zdokonalili v zručnostiach pri práci s technickým materiálom so zameraním na drevo a kov. Aktéri projektu mali možnosť získať technickú gramotnosť:

- z oblasti vlastných materiálov, ich technológií a použitia,
- vytvoriť si predstavu o konštrukcii a použití nástrojov, pomôcok, meracích prístrojoch,
- získať prehľad z tvorby technickej dokumentácie a schopnosť aplikovať ju,
- poznať vzťah vedy a techniky a prakticky ho uplatňovať,
- získať praktické návyky pri práci s drevom a kovom,
- poznať základné predpisy bezpečnosti a ochrany zdravia na pracovisku, protipožiarne predpisy a hygienu práce.

Vzdelávací kurz rozvíjal i mimopoznávacie schopnosti, pozitívny vzťah k manuálnej činnosti a zmysel pre sebarealizáciu. Metodický materiál vypracovala Vargová, M. spolu s učiteľmi SOU vodohospodárskeho v Piešťanoch (Vargová, M – Žáčok, R. – Školuda, P. 2006). Absolventi kurzu získali certifikát, ktorý bol dokladom ich ďalšieho vzdelania.

Ďalším projektom bol projekt s názvom „Slovenský učiteľ kompetentný pre Európu“, ktorý riešil kolektív na Pedagogickej fakulte UKF v Nitre. Jeho cieľom bolo overiť systém celoživotného vzdelávania pedagogických pracovníkov (Malá, D. – Luprichová, J. 2007). Hlavným cieľom projektu bolo zvýšenie rozsahu a kvality celoživotného vzdelávania prostredníctvom podpory budovania systému celoživotného vzdelávania. Predkladané aktivity projektu spĺňali požiadavku stimulácie nových programov a ich financovanie, ktoré je prínosom pre rozvoj a realizáciu programov ďalšieho vzdelávania. Prostredníctvom predkladaných aktivít projektu zvýšili kvalifikáciu a konkurencieschopnosť slovenského učiteľa na slovenskom a európskom trhu.

Predkladaný projekt mal za cieľ vytvoriť a overiť koncepčne i organizačne systém celoživotného vzdelávania učiteľov, ktorý vychádza z najaktuálnejších strategických i legislatívnych dokumentov a bol zameraný na skvalitnenie a zaktualizovanie pripravenosti učiteľov pre kvalitné a odborné profesijné pôsobenie v zmenených podmienkach krajiny EÚ a vybavenie aktuálne požadovanými kompetenciami zameranými na žiaka, učebný proces a (seba) rozvoj učiteľa. Systém vzdelávania tvorili moduly zamerané obsahovo na okruhy jazykovej a informačno-technologickej prípravy, posilnenie pedagogických a psychologických kompetencií učiteľa a aktuálnych odborných informácií a metodických postupov – v kategórii prírodovedných, humanitných a sociálnych vied a výchov. Vytvorený modulárny systém vzdelávania bol kompaktný a pružný, umožnil učiteľom vyberať si z ponuky kurzov podľa vlastných potrieb.

Súčasný postavenie a kvalita učiteľov ako hlavných aktérov principiálnej premeny vzdelávania nezodpovedá náročným požiadavkám vedomostnej spoločnosti deklarovanej Európskou úniou (ďalej len „EÚ“). Ak budú pokračovať negatívne trendy, ktoré ohrozujú pedagogickú profesiu, napr. znižovanie sociálneho statusu, deprofesionalizácia, únik kvalifikovaných učiteľov zo školstva a iné, môžu byť ohrozené funkcie školy a školské zariadenia ako mnohé z pilierov inštitucionálnej štruktúry spoločnosti.

Reformy uskutočňované v krajinách EÚ v posledných dvoch desaťročiach menia tradičné prístupy k profesii a reflektujú zmenu chápania vzdelávania. Kvalita učiteľov a podpora ich práce v rozvinutých demokraciách je jednou z priorit štátnej vzdelávacej politiky. V súčasnosti sa učitelia považujú za nositeľov vzdelanosti v zmysle odovzdávania kultúrnych hodnôt a kultivácie mladej generácie. Zvyšuje sa spoločenská požiadavka na učiteľov ako spoluaktérov realizácie stratégií podporujúcich udržateľný rozvoj, ekonomickú prosperitu a sociálnu spravodlivosť. Neustále sa zvyšujúce požiadavky na výkon učiteľov, aby boli inovátormi, manažérmi, konzultantmi, prieskumníkmi i tvorivými zamestnancami, si vyžadujú nové profesijné kompetencie pri výkone ich dôležitého povolania.

1.1 Kvalifikačné požiadavky na učiteľa technických odborných predmetov

Osobnosť učiteľa je jedným z najdôležitejších činiteľov výchovnovzdelávacieho procesu, ktorý rozhodujúcou mierou ovplyvňuje jeho kvalitu i kvalitu jeho výsledkov. Preto musí byť učiteľ na túto činnosť náležite pripravený.

Podľa vyhlášky Ministerstva školstva SR č. 42 z roku 1996 O pedagogickej a odbornej spôsobilosti pedagogických pracovníkov sa od učiteľov technických predmetov na stredných školách vyžaduje vysokoškolské vzdelanie technického smeru a absolvovanie doplňujúceho pedagogického štúdia.

Absolvovaním technickej univerzity získavajú učitelia technických odborných predmetov odbornú spôsobilosť vyučovať technické predmety na stredných školách. Dobrý odborník však ešte nemusí byť dobrý učiteľ. Pedagogická činnosť učiteľa má iné zameranie a poslanie ako činnosť inžiniera. Vysokoškolské odborné vzdelanie inžiniera ho pripravovalo na inú praktickú činnosť a vypestovalo u neho vlastnosti a schopnosti vo veciach veľmi špeciálnych. Prax v odbore, ktorá je u učiteľov technických predmetov vítaná, jeho odborné vedomosti a schopnosti prehĺbi, ale často zúži. Požiadavky kladené praxou a odstup od školy menia schopnosť inžiniera prispôbiť sa úlohe učiteľa. Inžinieri majú v začiatkoch učiteľskej praxe problémy tam, kde je potrebná znalosť pedagogiky, psychológie a didaktiky. Týka sa to najmä otázok vzťahu medzi učiteľom a žiakmi, výberu učiva a optimálnych didaktických prostriedkov, ale aj mnohých ďalších problémov.

Preto je požiadavka získania pedagogickej spôsobilosti inžinierov, vyučujúcich na stredných školách, opodstatnená. Absolvovaním doplňujúceho pedagogického štúdia získa učiteľ teoretické poznatky najmä z pedagogiky, psychológie a didaktiky technických predmetov, a čiastočne aj praktické skúsenosti a pedagogické zručnosti, ktoré mu pomôžu priblížiť sa k profesionalite učiteľskej činnosti.

Získanie kvalifikácie je však iba prvým predpokladom pre to, aby sa inžinier mohol stať dobrým učiteľom. Pod vplyvom neustále sa meniacej pedagogickej praxe, rozmanitosti pedagogických situácií, ktoré v priebehu vyučovania môžu vznikať a inovácií v technických odboroch je proces zvyšovania pedagogických kompetencií učiteľa permanentný.

2 Výsledky prieskumu vzdelávania učiteľov odborných technických predmetov

Cieľom nášho prieskumu bolo získať informácie o celej škále vzdelávacích aktivít učiteľov odborných technických predmetov jednak v oblasti priamo i nepriamo súvisiacej s učiteľstvom, ako aj v oblasti mimo nej.

S dotazníkom sme oslovili celkom šesť škôl. Prieskumnú vzorku tvorili učitelia základných škôl technických odborných predmetov (informatika, technická výchova a technika) v okrese Nitra v počte 111 respondentov. V dotazníku sme uvedeným respondentom položili

zatvorené položky, kde mohli využiť možnosť dichotómnej odpovede, v niektorých položkách bola pridaná tretia možnosť odpovede, alebo na jemnejšie vyjadrenie postojov medzi dvoma pólmi sme použili štvrtú a ďalšiu možnosť odpovede, poloootvorené položky s možnosťou uzavretej odpovedovej voľby a tiež formu usporiadaných odpovedí, pri ktorých bolo úlohou učiteľov zoradiť určité hodnotové tvrdenia (Švec et al., 1998).

Ako nástroj prieskumu realizovaného v praxi bol zvolený dotazník, ktorý obsahoval 16 položiek.

2.1 Zhrnutie zistených skutočností

Na záver uskutočnenej analýzy si dovoľíme úvahu o možných dôvodoch nezájmu o učiteľské povolanie. Nezáujem môže vyplývať z prílišnej vyčerpanosti učiteľov, z množstva práce, ktorú musia vykonávať častokrát po vyučovaní, ako napríklad vyplňanie triednej agendy, uskutočňovanie triednych rodičovských schôdzok, pohovory s rodičmi, príprava na vyučovanie, organizovanie mimoškolských triednych aktivít so žiakmi a podobne. Toto všetko je mimoriadne vyčerpávajúce a časovo náročné a vyžaduje to aj značnú prípravu, ak chce svoju prácu, čiže prácu učiteľa, vykonávať dobre.

Z uvedeného vyplýva, že výsledky nášho prieskumu, ktorý sme realizovali formou dotazníka nám potvrdili, že **učitelia venujú cieleným vzdelávacím a rozvojovým aktivitám svojej osobnosti v inej ako profesijnej oblasti podstatne menej času, ako tým ktoré súvisia priamo s ich prácou a kvalifikáciou.**

V položke č. 8 respondenti uviedli, že iného vzdelávania organizovaného školou sa okrem povinného vzdelávania vyplývajúceho z legislatívy zúčastňujú v minimálnej miere (menej ako 10 %). Položka č. 10 priamo preukázala, že vzdelávacie aktivity súvisiace s výkonom pedagogickej praxe prevažujú nad aktivitami neprofesijného charakteru. Položka č. 12 bola priamo adresovaná na oblasť, v ktorej sa respondenti v súčasnosti vzdelávajú, kde sa nám jednoznačne podarilo preukázať prevahu vzdelávania profesijného charakteru.

To znamená, že **vzdelávanie pedagógov v súčasnosti odráža potreby spoločnosti, a preto v ďalších oblastiach vzdelávania dominuje cudzí jazyk a práca s počítačom.**

Táto tvrdenie bolo rovnako dokázané výsledkami zo spracovania viacerých položiek. Jednak položkou č. 6 o kontinuálnom vzdelávaní, kde dominovalo inovačné, aktualizčné a kvalifikačné vzdelávanie, položkou č. 10 o ďalšom vzdelávaní mimo kontinuálneho, kde najmä počítačové vedomosti a zručnosti mali vysoké skóre a položkou č. 16, pri ktorej najviac respondentov, ktorí špecifikovali slovne svoj záujem o ďalšie vzdelávanie uviedlo cudzí jazyk a informačné technológie.

Otázka č. 14, zameraná na oblasti, v ktorých by sa učitelia chceli ďalej vzdelávať, potvrdila obe naše tvrdenia, keďže najviac respondentov sa chce vzdelávať v oblasti predmetu, ktorý učia, ako aj v oblasti cudzích jazykov a informačných technológií.

Výsledky, ktoré sme zhrnuli nepoukazujú na všetky aspekty ďalšieho vzdelávania učiteľov, pretože nám to neumožňuje rozsah príspevku.

ZÁVER

V závere možno konštatovať, že učitelia sa vzdelávajú, bez ohľadu na to, či to vyžaduje legislatíva, alebo nie. Ako vyplýva z výsledkov, je dôležité, aby učitelia mali možnosť ďalej sa vzdelávať vo svojej profesii, metodike, didaktike a ďalších oblastiach, ktoré

sú súčasťou ich každodennej činnosti, no zároveň by mali mať možnosť rozvíjať sa v oblastiach, ktoré zvyšujú ich spoločenský „kredit“ a hodnotu na trhu práce. V tejto oblasti v súčasnosti dominujú najmä jazykové a počítačové zručnosti. Zaujímavou alternatívou sa zdajú byť práve projekty, ktoré tieto požiadavky stmelujú a učiteľom ponúkajú možnosti vzdelávať sa v cudzom jazyku, prípadne využívať moderné technológie pri vyučovaní (napríklad multimediálne učebnice a pod.).

Literatúra

1. DUCHOVIČOVÁ, M. Informačné vzdelávanie v technickom vzdelávaní. In: *Trendy ve vzdělávání: mezinárodní vědecko-odborná konference konaná 4. a 5. června 2008 v Olomouci*. Olomouc: Votobia, 2008. s. 287-290. ISBN 978-80-7220-311-6,
2. MALÁ, D. – LUPRICHOVÁ, J. Špecifiká pedagogických pracovníkov so záujmom o celoživotné vzdelávanie ako cieľovej skupiny projektu „Slovenský učiteľ kompetentný pre Európu“. In: *Schola 2007*. Bratislava: STU, 2007. ISBN 978-80-8096-038-4.
3. TOMKOVÁ, V. Požiadavka komunikačných zručností pedagóga pri uplatňovaní IKT vo vzdelávaní. In: *Nové technológie ve výuce*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 1-4 s. ISBN 978-80-210-5333-5.
4. VARGOVÁ, M. *Technické vzdelávanie a trh práce*. Nitra: PF UKF, 2010. 114 s. ISBN 978-80-8094-829-0.
5. VARGOVÁ, M. – TOMKOVÁ, V. Pracovné vyučovanie v súvislosti s prácou s počítačom. In: *Vplyv technickej výchovy na rozvoj osobnosti žiaka. Zborník*. I. vydanie, Nitra: PF UKF, 2002. s. 167-170. ISBN 80-8050-540-3.
6. VARGOVÁ, M. - ŽÁČEK, R. – ŠKOLUDA, P. *Technická výchova na základných školách – práca s drevom a kovem*. Piešťany: SOUV, 2006. 30 s.

Lektoroval: PaedDr. Ján Stebila, PhD.

Kontaktná adresa:

Marcela Duchovičová, PaedDr. PhD.
Katedra techniky a informačných technológií,
Pedagogická fakulta UKF v Nitre,
Dražovská cesta 4, 949 01 Nitra, SR
Tel. 00421 37 6408 345
e-mail: mduchovicova@ukf.sk